

תוכן הערכה

עמוד

- 2 הנחיות כלליות.....
- 3 סדר טקס בערב יום הזיכרון.....
- 4 סדר טקס ביום הזיכרון.....
- 5 יזכור.....

פרקי מקרא ותפילה

- 6 פרק תהילים.....
- 7 תפילה לנשמות קדושי צה"ל וכוחות הביטחון.....
- 8 קדיש.....
- 9 אל מלא רחמים - חללי מערכות ישראל.....
- 10 הצבי ישראל.....

דברים בשם אומרם

- 11 דוד בן-גוריון.....
- 12 יצחק רבין.....
- 13 הרב שלמה גורן.....
- 14 פרופ' אפרים אלימלך אורבך.....

קטעי קריאה

- 16-15 מגילת הזקנים אשר בכותל המערבי - יצחק נבון.....
- 17 יזכור ללוחמים - ס. יזהר.....
- 18 אין לנו תילים אלמונים - יהודה עמיחי.....
- 19 מסדר הנופלים - חיים חפר.....
- 20 מגש הכסף - נתן אלתרמן.....
- 21 תחלה בוכים - אברהם חלפי.....
- 22 החילים הצעירים שמתו - ארצי'בלד מקליש.....
- 23 ההחמצה - יאיר לפיד.....
- 24 נשארה תמונה - איזי מן.....
- 26-25 הודעה נמסרה למשפחות - איזי מן.....
- 28-27 יעמדו לגורלם - איזי מן.....
- 29 ואיך נקונן? - יהודה עמיחי.....
- 30 אמרה האשה - תרצה אתר.....
- 31 שיבה - יוסף שריג.....

קטעי שירה

- 32 לכל איש יש שם - זלדה.....
- 33 הרעות - חיים גורי.....
- 34 בכל שנה בסתו גיורא - נעמי שמר.....
- 35 מה אברך - רחל שפירא.....
- 36 שירים עד כאן - נתן יונתן.....
- 37 פרי גנף - יוני רועה.....
- 38 הקיץ האחרון - מקס גתמור.....
- 39 אחי הצעיר יהודה - אהוד מנור.....
- 40 אנתנו מאותו הכפר - נעמי שמר.....
- 41 לבכות לך - אביב גפן.....
- 42 יש פרחים - נתן יונתן.....

הנחיות כלליות

את זכר הנופלים במערכות ישראל ניתן להעלות במספר דרכים, ועם זאת יש מספר שיקולים שחשוב לקחת בחשבון בתכנון טקס, אירוע או ערב זיכרון.

בהכנת האירוע מומלץ לשתף את נציגי המשפחות השכולות.

מדובר במעמד מרגש מאד, וחשוב שלא יתארך יותר מדי. פרק זמן רצוי לטקס יהיה 45-60 דקות, כשהחלק האמנותי בתוכו אינו עולה על 20-30 דקות.

בכל טקס זיכרון נעשה שימוש במרכיבים קבועים: קריאת "יזכור", הדלקת אבוקה, נר או לפיד זיכרון, הנחת זרים (ליד אנדרטה), דברים קצרים מפי נציג המשפחות השכולות ואנשי ציבור, שירת "התקווה". לצד מרכיבים אלה ניתן לשקול שילוב מוטיב מיוחד לאותה שנה. מומלץ גם להדגיש את מקומו של הישוב בבחירת פרק קריאה מתאים, אם מן הספרות ואם מעזבון הנופלים.

בכניסה למקום הטקס או בפינת זיכרון ניתן להציב שולחן מכוסה בד שחור ועליו סידור פרחים, נרות נשמה, תמונות הנופלים מבני הישוב עם סרט שחור לצידו ותערוכת חוברות וספרי זיכרון. ניתן לייחד פינה ללפיד זיכרון (בתוך קסדה על חצובה, או בכל דרך אחרת) ולמשמר כבוד של שניים ליד אבוקת אש-תמיד.

הלבוש הרצוי לטקס, אירוע או ערב זיכרון הוא חולצות לבנות. במהלך הטקס ניתן לשלב הקרנת שיקופיות של תמונות הנופלים מבני הישוב והקראת שמותיהם.

מידע נוסף בנוגע ליום הזיכרון

מופיע באתר ההנצחה הלאומי "יזכור":

www.izkor.gov.il

סדר טקס בערב יום הזיכרון

- הערכות המוזמנים ברחבת הטקס
- תרועת אבל (חצוצרה) והורדת דגל הלאום לחצי התורן*
- תחילת הטקס בהישמע צפירת דומייה בת דקה לפתיחת יום הזיכרון*
- הדלקת לפיד הזיכרון על ידי נציג המשפחות השכולות*
- קריאת "יְזְכוּר"*
- מקרא - "הצבי ישראל..."
- קטע נגינה או שירת יחיד או מקהלה
- דברים מפי איש ציבור
- מקרא מעזבונם של הנופלים
- פרק תהילים או תפילה לנשמות הקדושים
- אמירת "קדיש" על ידי נציג המשפחות השכולות*
- קריאת "אל מלא רחמים"*
- הנחת זרים למרגלות האנדרטה
- שירת "התקווה"*
- סיום הטקס

הערה:

טקס דומה ניתן לקיים באולם סגור. במקרה זה לא מקובלת הדלקת אבוקה או לפיד זיכרון ואין מניחים זרים.

*הקהל יתבקש לעמוד במהלך קטעים אלה.

סדר טקס ביום הזיכרון

- הערכות המוזמנים ברחבת הטקס
- תחילת הטקס בהישמע צפירת דומייה בת שתי דקות*
- הדלקת לפיד הזיכרון על ידי נציג המשפחות השכולות*
- קריאת "יזכור"*
- מקרא פרק תהילים או תפילה לנשמות הקדושים*
- "קדיש" על ידי נציג המשפחות השכולות*
- קריאת "אל מלא רחמים"*
- תרועת אבל
- דברים מפי איש ציבור
- הנחת זרים למרגלות האנדרטה
- שירת "התקווה"*
- תום הטקס

מהלך הטקס מבוסס על הנהוג בטקסים הממלכתיים בבתי הקברות הצבאיים.
הרשות המקומית רשאית לשלב קטעי קריאה ונגינה נוספים.

*הקהל יתבקש לעמוד במהלך קטעים אלה.

יזכור

יזכור עם ישראל את בניו ובנותיו הנאמנים והאמיצים,
 חילי צבא ההגנה לישראל,
 וכל לוחמי המחטרות וחטיבות הלוחמים במערכות העם,
 ואנשי קהילות המודיעין, הבטחון, המשטרה ושרות בתי הסהר,
 אשר חרפו נפשם במלחמה על תקומת ישראל,
 וכל מי שנרצחו בארץ ומחוצה לה
 בידי מרצחים מארגוני הטרור.

יזכור ישראל ויתברך בזרעו ויאבל על זיו העלומים
 וחמדת הגבורה וקדשת הרצון ומסירות הנפש
 של הנספים במערכה הכבדה.

יהיו חילי מערכות ישראל עטורי הנצחון
 חתומים בלב ישראל לדור דור.

פרקי מקרא ותפילה

לְמִנְצָחַ, עַל־מוֹת לִבָּן מִזְמוֹר לְדָוִד: אֹדֶה יי בְּכָל־לִבִּי. אֲסַפְּרָה כָּל־נִפְלְאוֹתַי: אֲשַׁמְּחָה וְאֶעְלֶצֶה בְּךָ אֲזַמְּרָה שְׂמֵךְ עַלְיוֹן: בְּשׁוֹב אוֹיְבֵי אַחֹר, יִכְשְׁלוּ וַיֵּאבְדּוּ מִפְּנֵי: כִּי־עֲשִׂיתָ, מִשְׁפָּטִי וְדִינִי: יִשְׁבֹּת לְכֹסֵא, שׁוֹפֵט צְדָק: גְּעַרְתָּ גוֹיִם, אֲבַדְתָּ רָשָׁע שְׁמֵם מְחִיתָ לְעוֹלָם וְעַד: הָאוֹיֵב תִּמּוּ חֲרָבוֹת לִנְצַח וְעָרִים נִתְּשַׁת אֲבָד זִכְרָם הִמָּה: וַיִּי לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפָּט כֹּסֵאוֹ: וְהוּא, יִשְׁפֹּט־תֵּבֵל בְּצַדֵּק יִדִּין לְאֻמִּים, בְּמִישְׁרִים: וַיְהִי יי מִשְׁגָּב לְדָךְ מִשְׁגָּב לְעֵתוֹת בְּצָרָה: וַיִּבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׂמֵךְ כִּי לֹא־עֹזְבֵת דְּרָשִׁיךָ יי: זָמְרוּ לִיהוָה יֵשֵׁב צִיּוֹן הִגִּידוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: כִּי דָרַשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנָוִים: חֲנֻנִי יי רֵאֵה עֲנִי מִשְׁנְאֵי מְרוֹמְמֵי מִשְׁעָרֵי מוֹת: לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל־תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעֲרֵי בֵּת־צִיּוֹן אֲגִילָה, בִּישׁוּעָתֶךָ: טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְרָשַׁת זוּ טָמְנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם: נוֹדַע יי מִשְׁפָּט עֲשׂוּה בַּפֶּעַל כַּפְּיוֹ נֹקֵשׁ רָשָׁע הִגְיוֹן סְלָה: יִשׁוּבוּ רָשָׁעִים לְשִׁאוֹלָה כָּל גוֹיִם שָׁכְחֵי אֱלֹהִים: כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן תִּקְוֹת עֲנִיִּים תֵּאבֵד לְעַד: קוּמָה יי אֶל־יַעֲזֹ אָנוּשׁ יִשְׁפָּטוּ גוֹיִם עַל־פְּנֵי: שִׁיתָה יי מוֹרָה לָהֶם יִדְעוּ גוֹיִם אָנוּשׁ הִמָּה סְלָה:

תהילים (פרק ט')

תפילה לנשמות קדושי צה"ל וכוחות הביטחון

אחינו ואחיותינו הקדושים גיבורי ישראל, אדירי הרוח והמעש, שמסרתם נפשכם על קדושת השם, העם והארץ, במלחמות ישראל, בפעולות הגנה תגמול וביטחון, בעת מילוי תפקידכם ובעת שירותכם, וכל לוחמי המחותרות וחטיבות הלוחמים וכל הנופלים במערכות העם, וכל אנשי קהילות המודיעין, הביטחון המשטרה ושירות פתי הסוהר שחירפו נפשם למות למען תקומת ישראל וכינון המדינה. (לאמירה בטקס המרכזי בערב יום הזכרון וכל מי שנרצחו בארץ ומחוצה לה בידי המרצחים מארגוני הטרור).

זכור יזכור אתכם אלוהים חיים, בטוב וברחמים, יקום נקמת דמכם הטהור. ככתוב: "הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו". השם צבאות יגיה אורכם ויחיש קץ עמידתכם, שערי השמים יהיו תמיד פתוחים לפניכם בנתיבות ובמשפנות מבטחים. תזכו לישוב עם מלאכי מרום. תהיינה נפשותיכם צרורות בצרור החיים את יי אלוהיכם, כי מלחמת יי נלחמתם.

נזכה לראות עין בעין בנחמת ציון ובקיום חזון תחיית המתים שחזה לנו רועה ישראל הנביא יחזקאל בן בוזי הכוהן לאחרית הימים ככתוב: "כה אמר יי אלוהים הנה אני פותח את קברותיכם והעליתי אתכם מקברותיכם עמי והבאתי אתכם אל אדמת ישראל, וידעתם כי אני יי בפתחי את קברותיכם ובהעלותי אתכם מקברותיכם עמי.

ונתתי רוחי בכם וחייתם
והנחתי אתכם על אדמתכם
וידעתם כי אני יי דברתי
ועשיתי נאם יי".

קדיש נוסח אשכנזי ספרד

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (אֲמֵן). בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ,
וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וְיִצְמַח פּוּרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ (אֲמֵן).
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב
וְאֲמַרוּ אֲמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעֵלַם וּלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא:
יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה
וְיִתְהַלֵּל שְׁמֵהּ דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (אֲמֵן)
לְעֵלָא (בעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְשׁוּבָה וּלְעֵלָא מְכַל) מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירְתָּא תּוֹשְׁבַחְתָּא וְנַחֲמַתָּא, דְאֲמִירָן בְּעֵלְמָא, וְאֲמַרוּ אֲמֵן:
יְהֵא שְׁלַמָּא רַבָּא מִן שְׁמֵיָא וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל
וְאֲמַרוּ אֲמֵן:

עֲשֵׂה שְׁלוֹם (בעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְשׁוּבָה הַשְּׁלוֹם) בְּמְרוֹמָיו הוּא
יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֲמַרוּ אֲמֵן:

קדיש נוסח עדות המזרח

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (אֲמֵן) בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ
וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ וְיִצְמַח פּוּרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ (אֲמֵן) בְּחַיִּיכוֹן
וּבְיֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאֲמַרוּ
אֲמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלַם וּלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא, יְתַבְרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח
וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלֵּל שְׁמֵהּ
דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (אֲמֵן) לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא
תּוֹשְׁבַחְתָּא וְנַחֲמַתָּא דְאֲמִירָן בְּעֵלְמָא וְאֲמַרוּ אֲמֵן.

יְהֵא שְׁלַמָּה רַבָּא מִן שְׁמֵיָא, חַיִּים וְשָׁבַע וְיִשׁוּעָה וְנַחֲמָה
וְשִׁיזְבָּא וּרְפוּאָה וּגְאֻלָּה וּמַחֲלָה וְסְלִיחָה וְכַפְרָה, וְרִיחַ
וְהַצְלָה לָנוּ וּלְכָל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֲמַרוּ אֲמֵן.

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל
כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֲמַרוּ אֲמֵן.

אל מלא רחמים - חללי מערכות ישראל

אל מלא רחמים שוכן במרומים, המצא מנוחה נכונה על כנפי השכינה, במעלות קדושים, טהורים וגיבורים כוזהר הרקיע מאירים ומזהירים לנשמות חללי מערכות ישראל, שנפלו במלחמות ישראל, בפעולות הגנה, תגמול וביטחון, בעת מילוי תפקידם ובעת שירותם, ושחרפו נפשם למות על קדושת השם. ובעזרת אלהי מערכות ישראל, הביאו לתקומת האומה והמדינה ולגאולת הארץ ועיר האלהים.

(לאמירה בטקס המרכזי בערב יום הזכרון ולכל מי שנרצחו בארץ ומחוצה לה, בידי המרצחים מארגוני הטרור) בעבור שאנו מתפללים לעילוי נשמותיהם, בגן עדן תהא מנוחתם. לכן, בעל הרחמים יסתירם בסתר כנפיו לעולמים ויצרור בצרור החיים את נשמותיהם, ה' הוא נחלתם, וינוחו בשלום על משכבותם ויעמדו לגורלם לקץ הימין, ונאמר אמן.

הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל

הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל עַל בְּמוֹתֶיךָ חָלַל אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים:
אֶל תִּגִּידוּ בְּגַת אֵל תִּבְשְׂרוּ בְּחוּצוֹת אֲשַׁקְלוֹן
פֶּן־תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים
פֶּן־תִּעְלֶזְנָה בְּנוֹת הָעַרְלִים:
הֲרִי בְּגִלְבַּעַ אֶל־טַל וְאֶל־מָטֶר עֲלֵיכֶם וּשְׁדֵי תְרוּמַת
כִּי שֵׁם נִגְעַל מִגֵּן גְבוּרִים
מִגֵּן שְׂאוּל בְּלִי מְשִׁיחַ בְּשֶׁמֶן:
מִדָּם חֲלָלִים מִחֶלֶב גְבוּרִים
קִשְׁתַּת יְהוֹנָתָן לֹא נִשׁוּג אַחֹר
וְחָרַב שְׂאוּל לֹא תִשׁוּב רִיקָם:
שְׂאוּל וַיְהוֹנָתָן הִנְאֻהָבִים וְהִנְעִימָם בְּחַיֵּיהֶם
וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדּוּ
מִנְשָׁרִים קָלוּ מֵאֲרִיּוֹת גָּבְרוּ:
בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶל־שְׂאוּל בְּכִינָה
הַמִּלְבָּשְׁכֶם שְׁנֵי עַם־עַדְנִים
הַמְעֵלָה עַדִּי זָהָב עַל לְבוּשְׁכֶן:
אֵיךְ נָפְלוּ גְבָרִים בְּתוֹךְ הַמִּלְחָמָה
יְהוֹנָתָן עַל־בְּמוֹתֶיךָ חָלַל:
צַר־לִי עָלֶיךָ אַחִי יְהוֹנָתָן נַעֲמַת לִי מְאֹד
נִפְלְאָתָה אֶהְבֶּתְךָ לִי מֵאֲהַבַת נָשִׁים:
אֵיךְ נָפְלוּ גְבוּרִים וַיֵּאבְדּוּ כָּלֵי מִלְחָמָה.

שמואל ב', א', יט-כז

הַצְּבִי יִשְׂרָאֵל

דברים בשם אומרם

אנו נוטעים יער ועוד ניטע הרבה יערות לקיים משאלתם ורצונם של הלוחמים אשר מסרו נפשם על שחרור מולדתם, ובניינה, למען יוכל עם ישראל כולו, על כל גלוייתיו, לשוב לארצו קוממיות ולחיות בה חיי חירות ורוחה. אך לא ביער־עצים אשר ניטע ולא במצבת־אבנים אשר נבנה ייחקק ויישמר זכר הגיבורים אשר נפלו על גאולת עמם ומולדתם. בלב העם היהודי, בלב כל בני־ישראל בדורנו־אנו ועד סוף כל הדורות, יחיה זכר הגבורה והתפארת של הגיבורים אשר העזו ויכלו...

מעשי־גבורה אלה יעמדו לעד בנשמת האומה, זה המקום הנאמן היחיד שישמור זכר גיבורינו. ידעתי שכל זה אל ישקיט ולא יפחית הכאב והיגון של האמהות והאבות השכולים. עם ישראל אינו יכול להחזיר ולהחיות הבנים והבנות היקרים שנפלו, ואין בכוחו לגמול האבידה ולרפא שברה. אך יודע אני שלא רק אבל עמוק שוכן בלבכם אלא גם רגש גאון ואהבה, והעם היהודי כולו שותף לרגשות אלה. יקר הבנים אשר נפלו נתן לעמנו מולדתו ועצמאותו, ותפארת גבורתם תעמוד לעד.

בלב העם ייחקק זכר הגיבורים האלה. יחד אתכם ירכין העם ראשו על קבריהם, יחד אתכם ישא זכרונם וישמור אותו לנצח.

דוד בן־גוריון

ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל ושר הביטחון 1948-1953

דברים בשם אומרם

"אין אנו בונים שערי ניצחון, ואין לנו היכולת גבורה. אין כמונו היודעים כי מלחמות, אפילו הסתיימו בנצחון, הן מסע ארוך אל הכאב והשכול. הארץ הזו ידעה סבל רב במלחמות וביניהן, פניה חרושים בקמטים של כאב. שילמנו, ואנו מוסיפים לשלם, מחיר יקר תמורת הזכות לתקוע כאן יתד, לבנות כאן בית. ואיך אנו גומלים לאותה חבורה גדולה ומופלאה של נערים ונערות, ששילמו את המחיר היקר תמורת קיומנו כאן? אין תגמול. המעט שאנו, החיים, יכולים לגמול לחברינו המתים הוא הזיכרון, ההולך אחריהם ואיתנו."

יצחק רבין

רמטכ"ל, ראש ממשלת ישראל ושר הביטחון

דברים בשם אומרם

העם היהודי לא הנציח מעולם את גיבוריו משדות הקרב. היו לנו הרבה מלחמות, הרבה נצחונות. היכן הוא החג לזכר הנצחונות של יהושוע בן נון? של דוד המלך? חג החנוכה, לזכר נצחונות החשמונאים, אך הוא נעטף על ידי המסורת היהודית בעטיפה של ניסים: נס פך השמן, נס חנוכת המזבח. אין אנחנו נוטים לקדש ולקבוע הנצחות על מעשי גבורה פיזיים. אבל ערכים רוחניים - אותם אנו חייבים להעלות על הכתב, מפני שרק על ידי כך נוכל להפוך את הגבורים לבלתי-חולפים, בלתי-מתכלים. הזמן עובר, אבל אפשר לתרגם את הזמן לערכים נצחיים, כשכל יום וכל שנה מביאים בעקבותיהם ערכים ומעשים אשר העם כולו חי על פיהם. זוהי ההנצחה הגדולה ביותר. אם העם יתחנך לאור הערכים הללו, לא יהיה צורך כלל ביום הזיכרון.

הרב שלמה גורן

הרב הצבאי הראשי הראשון בישראל

הרב הראשי לישראל

דברים בשם אומרם

יש לנו מונח טעון משמעות וטעון מטען היסטורי רב וזהו המונח "זיכרון". זיכרון מלווה את עמנו מאז היותו עם, ועל זיכרון נאמרו דברים רבים וגדולים... הזיכרון הוא, אם כן, שיטה שהונחלה מדור לדור, הוא תמרור לעתיד... "זכור" הוא הזיכרון היכול להיות בלב. אבל לא די בזיכרון שבלב. לכן על יד "זכור" באה תמיד אוהרה - "לא תשכח". לא תשכח היא התראה נגד שכחת הלב. יש לקרוא ולבטא ולהגיד ולומר את דברי הזיכרון, ולא די באי שכחה שבלב.

יתרה מזו, הזיכרון לא מתמצה רק באי־שכחה ובאמירה בפה, אלא גם בעשייה.

"וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם" -

ראייה מביאה לידי זכירה, זכירה מביאה לידי עשייה. יש איפוא מקום גם להעמיד דברים שרואים אותם. אבל גם להיפך: כל המעשים נתלים בזכירה...

הדבר האחד המאחד את כל משפחת קרובי הנופלים הוא, שאין היקרים נשכחים מליבם... אבל הזיכרון צריך להיות חלקו של הכלל! הזיכרון מתבטא במשמעות המשותפת לכל הלוחמים הנופלים, מאז ימי המאבק, ימי המאורעות, בכל המלחמות, ללא הבדל השקפות ודעות, והיא עמידה והתגוננות בעד עמנו וערינו וישובינו. מעבר לזה, נודה בפה מלא, היו חלוקים בדעותיהם ובדרך חייהם עד יום מותם.

ובכוח זיכרון זה אפשר להביא גם היום להבלטת המאחד את רוב חלקי האומה, גם בארץ וגם מחוצה לה.

המאחד את הנופלים במלחמתם חייב להמשיך ולאחד את החיים... כל זיכרון חייב לבטא רק את העיקר והמשותף והמלכה. והעיקר המשותף הוא הנכונות לעמידה ולהתגוננות בכל התנאים. את זה קיימו בנפשם, ואת הנכונות הזו אנחנו מוכרחים ורוצים - ואני חושב שרובנו רוצים - לקיים ולחנך לקראתה גם את ילדינו ויקירינו ולהקנותה להם...

פרופ' אפרים אלימלך אורבך

זוכה פרס ישראל למדעי היהדות, 1955

מגילת הזקנים אשר בכותל המערבי

הלכנו לביתו של החכם בן-סעדון הירושלמי, לנחמו באבלו הפכד על בנו שנפל במערכה. ישבנו שעה ארכה והחרשנו, כי ראינו כי גדול הפאב מאד. אחר-כך פתחו חכמים בדברים של נחומים וצדוק-הדין.

עמד חכם אזולאי ואמר:

ה' נתן. ה' לקח. מי יבין דרכיו ומי ירד לסוף-תעלומותיו? עמוק עמוק מי ימצאנו? ורחוק רחוק מי יראנו?

אמר חכם עמיאל:

ה' אחד ואין שני.

אם יקטלנו - נברח אליו מפניו,

ואם יכנו - נחסה בצלו מפני חמתו.

אין לנו אלא להחזיק בשולי-גלימת-רחמיו עד שיחוס עלינו.

קם חכם ציון מזרחי ואמר:

מזל למלך היווד לגנו. מה יקטף, קוצים ודרדרים? אלא קוטף יסמין ושושנה. אף הקב"ה כף. מניח לנו הזקנים, המשולים לקוצים ודרדרים, ונוטל את הצעירים והיפים שבתוכנו, להתנאות בהם, ולעטר בהם דש מעילו כביכול.

רק החכם טולדנו ספק כפים, רגז ואמר:

עד מתי יהיו אבות מקברים בניהם? אין לנו לקבל גזר-דין זה של מעלה. עלינו לעשות מעשה.

שמענו ונבהלה נפשנו מאד, ולא היינו יודעים מה עתיד הוא לעשות, חכם טולדנו.

מה עשה?

אמר ועשה. זמן למחרת בערב בבית-הכנסת כשלושה מנינים של זקנים, ומנה וגמר עמהם בשבועה, בחרם ובנדוי, שכל אחד מהם יהא מנדב ללא-חרטה בשום אפן, את יתרת חייו למען הנערים העושים בחזית.

כתב חכם טולדנו מגלה, היא שטר-התחייבות והחתים עליה את כל הזקנים וכמה זקנות שהיו בעזרה, הלך למקוה, טבל ונסתפג, וירד במנין אל הכתל המערבי והניח את המגלה בסדק צר בין שתי אבנים גדולות.

וזה דבר המגלה אשר כתב חכם טולדנו, וחתמו עליה שלושים ושנים הזקנים, באימה וביראה, בחיל וברעדה, במסירת הנפש ובשברון-לבב:

"רבון העולמים, רוכב-ערבות ושוכן-שחקים!
אתה מושל בגאות-הים ומונה מספר לכוכבים.
לך יום, אף לך לילה.

אתה פותח ואין סוגר, סוגר ואין פותח.

מה אדם כי יאמר לך מה תעשה ומה תפעל?

(מגילת הזקנים אשר בכותל המערבי - המשך)

הן הוא כענן עובר, אבק פורח, עשן מארבה.
 אך במר־נפשנו נריבה אליך:
 מדוע עלה המות בחלוננו, לקטל בחורים באבם, נערים בעלומיהם?
 אך זה ירדו מן העריסה,
 ידודו לטעם מעט מן הדבש אשר בעולמך,
 ויפלאום חציך פתאם!
 כשוט שוטף יעבר קטל.
 ביום ובלילה ידוש אותם.
 על גדות־מים ובנקיקי־מעזים יכרת מבחר ארזינו.
 התתגדל אם ימותו?
 התתקדש אם יגועו?
 התלך מעדנות אם ישיבו רוחם?
 אתה היית לנו נחל אכזב, מים לא נאמנו.
 מי ינוד לאלמנה ויתום?
 מי ימחה דמעה מאב ואם?
 אבל פנור נאנק נבל. בוכה עוגב.
 ועתה באנו כהיום הזה, אל־אלהי־הרוחות להשיב אליך את קצבת־שנותינו
 ויתרת־מינו, כי בושנו להתהלך בארצות־החיים וילדינו נאספים.

אל קנא ונוקם!
 אתה ההופך שמים לנחשת, אדמה לעופרת ומים לדם. אם צרה עינך, אם
 קצרה ידך מתת לבנינו ימים ושנים, שלח מגלך אלינו וקצר כאות־נפשך,
 אך בנערים אל תגע!

אתה החוצב נפשות קטנות מתחת כסא־הכבוד,
 קח מידיהן את כוס התרעלה, נפיץ־נתץ־רסק,
 בל יוסיפו לשותתה עוד עד עולם.
 אמן!

שלושים ושתים חתימות רועדות של
 שלושים ושנים זקנים כואבים,
 כנגד ל"ב נתיבות־עולם.

נכתב על ידי:

יצחק נבון

הנשיא החמישי של מדינת ישראל

אגדה זו הופיעה לראשונה ב"מעריב" בימי מלחמת ההתשה
 (ביום כ"ו באייר, תשל"א, 21 במאי 1971).

יִזְכּוֹר לַלּוֹחֲמִים

נִזְכֹּר אֲחִים וְרַעִים,
אֲשֶׁר יַחַד יֵצְאוּ עִמָּנוּ
בְּפִלְגוֹת הַלּוֹחֲמִים.
אֲנַחְנוּ חֲזַרְנוּ וְהִפָּהּ לֹא יֵשׁוּבוּ עוֹד.
גְּלִים־גְּלִים עָלוּ, שִׁטְפוּ וְחֲזְרוּ הִמָּה נוֹתְרוּ
עַל חוֹף אֵין־שׁוֹב.
צְעִירִים יֵצְאוּ וְחֲסִנִּים, נְאִים וְתַמִּירִים
כְּצִמַח הַשָּׂדֶה, עַד שֶׁשִׁיגְתָם הָעוֹפֶרֶת,
וְרִסְיֵי הַמָּוֶת קִטְלוּם.
אִישׁ אַחֵר אִישׁ נִשְׁמָטוּ וְנִפְלוּ בַשָּׂדוֹת,
כָּל בֶּן לְאֵמוֹ, כָּל אָב לִילְדָיו,
כָּל אוֹהֵב לְאוֹהֲבָיו - מִלֵּא כָּל הָאָרֶץ.
פִּלְגוֹת וּגְדוּדִים שֶׁל צְעִירִים חֲסִנִּים
וְתַמִּירִים כְּצִמַח הַשָּׂדֶה -
לְחַיִּים וְלֹא לְכִלְיָהּ, לְאַהֲבָה, לְעִבּוּדָה,
לְחַיּוֹב - לְתֵת בְּרַכַּת שְׁלוֹם בְּאָרֶץ.
כִּד נִזְכֹּר אֶת הַנוֹפְלִים,
אֲשֶׁר אֵינָם עִמָּנוּ פֹּה הַיּוֹם.

ס. יזהר

הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

אין לנו תילים אלמונים

אין לנו קבר החיל האלמוני,
מי שרוצה להניח זרו
צריך לפרק את זרו
להרבה פרחים ולחלקם
לעלים ולפזרם.
וכל המתים שבים הביתה
ולכלם שמות,
גם לך, יונתן
תלמיד, אשר שמך ביומן הכתה
כשמך ברשימת המתים.
תלמיד שהיית,
בעל שם שהיית,
בעל שמך.
באחרונה ישבתי אתך
בארגז מכונית בדרך העפר
ליד עין גדי. אבק
התרומם מאחורינו
ולא ראינו את ההרים.
אבק הסתיר את מה שצריך
היה לקרות שלש שנים
לאחר מכן: עכשו.
אנא, גם אלה שלא הכירו אותנו,
אהבו אותנו גם אחר מותנו,
אהבו אותנו: עכשו חלל,
מקום ריק שצורתו - צורתו
ושמו - שמו.

יהודה עמיחי

הזכויות שמורות ל"שוקן הוצאה ולאקו"ם

מסדר הנופלים

הם באים מן ההרים, מן השפלה, מן המדבר
הם באים - שמות, פנים, עינים - ומתיצבים אל המסדר.
הם באים בצעד גברי, חזקים ושוזופים
הם יוצאים מתוך המטוסים המרסקים ומן הטנקים השרופים
הם קמים מאחורי הסלעים, מעבר לדיגונות ומתוך תעלות הקשר
גיבורים כאריות, עזים כנמרים וקלים כנשר
והם עוברים אחד אחד בין שורות של מלאכים
המאכילים אותם ממתקים ועונדים על צוארם פרחים
ואני מביט בהם והם כלם שמיים
אלה האחים שלי, אלה האחים

והם פוגשים זה את זה, עינים שחורות וכחלות וחומות
והם מזכירים זה לזה שמות וכלים ומקומות
ומוזגים זה לזה סיפלי קפה ותה
ומתפרצים פתאם יחד בקריאות: כיפקי הי!
והם פוגשים בקהל הרב רעים וידידים
והמפקדים טופחים על שכם הטוראים וטוראים לוחצים יד למפקדים
והם פורצים בשירה ומוחאים כפיים
ומקשיבים להם בהתפעלות כל יושבי השמים
והפגישה נמשכת יום וליילה, יום וליילה
כי חבורה שכזאת לא היתה עוד למעלה
ואז פתאם שומעים הם קולות מכרים בוכים
והם מביטים הביתה אל אבא ואמא, אל הנשים,
הילדים והאחים ופניהם דוממות והם עומדים נבוכים
ואז מישוהו מהם לוחש: סליחה, אבל היינו מכרחים
נצחנו בקרבות וכעת אנו נחים
אלה האחים שלי, אלה האחים.

וככה הם עומדים והאור על פניהם
ורק אלהים לבדו עובר ביניהם
וכשדמעות בעיניו הוא מנשק את פציעהם
והוא אומר בקול רוטט למלאכיו הלבנים
אלה הבנים שלי / אלה הבנים.

חיים חפר

הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

מגש הכסף

...והארץ תשקט. עין שמים אודמת תעמעם לאטה על גבולות עשנים...
ואמה תעמד - קרועת לב אך נושמת...
לקבל את הנס האחד אין שני...

היא לטקס תכון. היא תקום למול סהר ועמדה, טרם יום, עוטה חג ואימה.
- אז מנגד יצאו
נערה ונער
ואט אט יצעדו הם אל מול האמה.

לובשי חול וחגור, וכבדי נעלים,
בנתיב יעלו הם
הלוך והחוש.
לא החליפו בגדם, לא מחו עוד במים
את עקבות יום הפרך וליל קוהאש.

עיפים עד בלי קץ, נזירים ממרגוע,
ונוטפים טללי נעורים עבריים - -
דם השנים יגשו
ועמדו לבלי-נוע.
ואין אות אם חיים הם או אם ירויים.

אז תשאל האמה, שטופת דמע וקסם, ואמרה: מי אתם?
והשנים, שוקטים,
יענו לה: אנחנו מגש הכסף
שעליו לך נתנה מדינת היהודים.

כך יאמרו. ונפלו לרגלה עוטפי-צל.
והשאר יספר בתולדות ישראל...

נתן אלתרמן
הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

תחלה בוכים

תחלה בוכים.
אחר־כך הבכי מתאבן.
אחר־כך זוכרים דבר אחד ויחיד:
את נפילת הגן.

ואין אומרים דבר.
או מדברים על גשם ועל מה־נשמע.
ועל משהו עוד. ועוד על משהו
והאזן בין כה לא תשמע.
ושותקים.
וקמים מן הכסא. ויושבים.
וקמים. ושוב.
ויודעים דבר אחד ויחיד:
לא ישוב.

אברהם חלפי
הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

הַחֲזִילִים הַצְּעִירִים שָׁמְתוּ

הַחֲזִילִים הַצְּעִירִים שָׁמְתוּ לֹא יִדְבְּרוּ,
וּבְכֹל זֹאת יִשְׁמַע קוֹלָם
בַּחֲלֹל הַבְּתִים שֶׁהִדְמִימוּ:
יֵשׁ לָהֶם דּוּמְיָה, הַמְדַבֶּרֶת בְּעֵדָם בְּלִילוֹת,
וּבְהַכּוֹת הָאוֹרְלוֹגִין.
הֵם אוֹמְרִים:
צְעִירִים הֵיינוּ וּמָתְנוּ -
זְכְרוּנוּ!
הֵם אוֹמְרִים:
עָשִׂינוּ כְּכֹל אֲשֶׁר יָכְלוּנוּ,
אֲךָ אִם לֹא יִשְׁלַם הַמַּעֲשֶׂה
וְהָיָה כָּלֵא עָשִׂינוּ.
הֵם אוֹמְרִים:
מִיִּתּוֹתֵינוּ לֹא שָׁלְנוּ הֵן,
כִּי אִם שָׁלַכְּם,
וְאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ מִהֵן -
רַק הוּא יִהְיֶה מִשְׁמָעֵן.
הֵם אוֹמְרִים:
אִם חֵיינוּ וּמִיִּתּוֹתֵינוּ
נוֹעְדוּ לְשָׁלוֹם וּלְתוֹחֶלֶת אַחֲרַת,
אוֹ חֲלִילָה הָיוּ לְשׂוֹא -
לֹא נוֹכַל עוֹד לִוְמַר.
אַתֶּם הַחֲזִיבִים לוֹמְרֵי זֹאת!

הֵם אוֹמְרִים:
הִנֵּה צִוִּינוּ לָכֶם אֶת מִיִּתּוֹתֵינוּ,
תְּנוּ לָהֵן אֶת מִשְׁמָעֵן:
תְּנוּ לָהֵן קֶץ לְמַלְחָמָה וּשְׁלוֹם אָמֵת,
תְּנוּ לָהֵן בְּצַחוֹן הַגּוֹמֵר מְלַחְמוֹת
וְעוֹשֶׂה שְׁלוֹם.
תְּנוּ לָהֵן אֶת מִשְׁמָעֵן.
כִּי צְעִירִים הֵיינוּ -
אוֹמְרִים הֵם.
מָתְנוּ -
זְכְרוּנוּ, אַתֶּם הַחֲזִיִּים!

ארצ'יבלד מקליש

ההחמצה

הם לא יגיעו לקונצרט הגדול של האהבה.
הם למדו את המילים והצלילים מקסטות שחוקות, שהתגלגלו שוב ושוב
בטייפים עייפים. אבל כשהלהקה תעלה לבמה, האורות ידלקו, ונערות רכות-
שיער יזקפו צוואר יונים לבן - הם לא יהיו שם.

הם לא יגידו לה: "אני אוהב אותך".
שוב ושוב תרגלו את המילים, בחיסיון הלילה,
מול מראות שבורות בשירותים צבאיים מריחי ליזול.
הם בחרו חולצה, שפשפו את הג'ינס, הגיחו תמונות מחזור מתחת לכר.
אבל מישהו אחר כבר יגיד לה את המילים.
הם לא יהיו שם.

הם לא יתחננו לעולם.

לא יהיו להם ילדים.
כשתישמע צווחת החיים הראשונה, הם לא יהיו שם.
הם לא ייסעו לטיול הארוך אל המדבר הצהוב.
חבלי הסנפלינג הגמישים כנחשים
לא יגלגלו אל תא המטען. המדורה לא תודלק. גיטרת העץ המעוטרת בסטיקרים
לא תישלף,
ואף אחד לא ישכח את הבית השני.
וכשיתגלגל שיטפון פתאומי לאורך נקיק צר,
הם לא יהיו שם.

הם לא ינעצו טלפוט כחול לטלפון אפור
ולא יודיעו שיגיעו, ולא יודיעו שלא.
הם לא ישקרו שהכול בסדר,
שלא צריך כלום, שיש להם מספיק כסף, תודה אמא.

בשבת, מתוך הרגל, ישאירו להם את המפתחות של המכונית.
אבל הם לא יהיו שם.

הם לא ישתחררו. עד עולם ילבשו את מדי האבן המרבעים שלהם...
הגדוד שלהם יגיע לבקו"ם,
יחזיר ציוד,
יקבל תעודה וטפיחה.
והם לא יהיו שם.

הם לא ילמדו.
לא בפקולטה של החיים, לא בישיבה, לא באוניברסיטה.
"מאה שנות בדידות" יישאר תמיד פתוח בעמוד 120.
בית"ר ירושלים לנצח תהיה אלופת המדינה.
התקליט הבא של פוליקר לא ייצא עד קץ הדורות כולם.
כל־כך הרבה דברים עוד יש להם לדעת,
בעיקר על עצמם,
אבל הם לא יהיו שם.

כשהם מתים, אנחנו תמיד כותבים מי היו.
אבל הכאב האמיתי הוא בגלל מי שכבר לא יהיו.

יאיר לפיד

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה. הוא בְּמַדִּים... עם הַקְּסָדָה על הָרֹאשׁ... הָרוּבָה על הַפֶּתַף...
 בְּנַעֲלִים הַגְּבוּהוֹת... / הַפְּרָדָה בְּלִשְׁכַּת הַגִּיּוֹס... הַנְּשִׁיקָה בַּתַּחֲנָה הַמְּרֻכָּזִית...
 הַפְּרַח מֵהַחֲבֵרָה... נִפְנוּף הַיָּד לְהַתְּרָאוֹת / עִם הַכֶּלֶב בַּחֲצוֹר... נוֹשֵׂא אֱלוֹנִיקָה
 בְּאִמּוֹן... עִם הַחֲבֵרִים בֵּימָם... וְאַחֵר כֵּךְ בְּמִסְעֵ הַכְּמֻתָה... / וְאַחֵר כֵּךְ מִקְבֵּל דְּרָגָה...
 וְיוֹשֵׁב עִם סִבָּא לֵיד שְׁלַחַן הַשֵּׁבֶת... וְעוֹלָה אֶל הַקּוֹ... וְקוֹרָא סֵפֶר בְּמִטָּה... /
 וּמְמַתִּין בַּתַּחֲנַת הַהִסְעָה... וְחוֹזֵר לְרִגְלִיהָ... וְהַמְדִים זְרוּקִים עַל הַכֶּסֶא...
 וְהָאֲרוּחָה בְּעָרֵב הַחֶגֶג... / וּפְתָאוֹס דְּפִיקָה עַל הַדָּלֶת. הַמְלִים הַקְּצָרוֹת. הַשְּׂקֻט.
 הַבְּכִי. - - - הוּא נִהְרָג

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה. הַחֲבֵר שְׁנַצֵּל - בְּזִכְרוֹתוֹ... הַחוּבֵשׁ שְׁנוּסָה הַכֵּל... הַמְּפָקֵד וּמַחְלָקָה
 שְׁלֵמָה שֶׁל חֵילִים / הַמַּגִּ"ד. חֲבֵר לְצִוּוֹת. הַמּוֹרָה מֵהַתִּיכּוֹן - - לְכֻלָּם מְלִים דּוּמוֹת,
 אָבֵל לְאֵף אֶחָד אֵין מְלִים / הוּא הֵיָה מִיָּחָד... עִם הַמּוֹן חֲבֵרִים... רְצִינִי וּמְצַחִיק...
 אֶהָב אֶת הָאָרֶץ... רְצָה לְרָאוֹת עוֹלָם... / נִגַּן בְּגִיטָרָה... יֵצֵא לְבִלוֹת... שַׁחַק
 כְּדוֹרְגֵל... אֶהָב שִׁירֵי מוֹלָדֶת וְהַכִּיר כָּל מְלָה / וְהִיוּ לוֹ חִלּוּמוֹת... הֵיָה בֵּן כָּל כָּךְ
 מְסוּר... הִיוּ לוֹ תְּשׁוּבוֹת וְסִימְנֵי שְׂאֵלָה... / פְּשוּט, יֵלֵד נִפְלֵא / בְּעֵצָם, כְּמוֹ כָּלָם...

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה. סִיּוּם הַטִּירוֹנוֹת... שְׁבֵת בְּבִסִּים... טִיּוֹל עַל הַגִּי'פ... הַפַּעַם
 הָאֲחֻרּוֹנָה... / הַבְּטָחָה שְׁבִקִּץ הַבָּא... שְׂאֲחֵרֵי שִׁירֵד מִן הַקּוֹ... שְׁכִשִׁישְׁתַּחֲרַר,
 עוֹד קִצֵּת יוֹתֵר מִשְׁנָה... / הַסֵּפֶר שְׁכָל כֵּךְ רְצָה לְקִרָא... הַמַּתְנָה שְׁעוֹד מַחֲכָה עַל
 הַמּוֹדֵף... הַמְּכַתֵּב שֶׁלֹּא הַסֵּפֶקֶנוּ לְעֵנוֹת... / הַנְּסִיעָה שְׂאֵף פַּעַם לֹא תִהְיֶה... הַקּוֹל
 שֶׁשׁוּב לֹא יִשְׁמַע... הַחִלוּם שִׁישְׂאָר עֵמֶק בְּזִכְרוֹנוֹת...

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה. הַמּוֹן תְּמוּנוֹת. לֵיד הַקֶּבֶר הַפְּתוּחַ... הַחֲבֵרִים שְׁמַתַּחֲבָקִים
 וּבּוֹכִים... הַפְּרַח עַל הָאֵבֶן הַלְּבָנָה... / הַחֲבֵרָה שְׁנִשְׂאָרָה לְבַד... סִבְתָּא שְׁעֵבְרָה
 שׁוֹאָה... הַשְּׁכָנִים שְׂאֵבְדוּ בֵּן... בְּעֵצָם, כָּל אֶחָד בְּמַדִּינָה... / וּמַעַל הַפְּסַנְתֵּר
 הַפּוֹרְטֵרְט שְׁלוֹ - - חִיּוֹד שְׂקִפָּא לְעַד. מִבֵּט חוֹדֵר / הַעֵינִים אוֹמְרוֹת הַכֵּל - אָבֵל
 שׁוֹתֵקוֹת, וְהַשְּׂקֻט הַזֶּה כָּל כֵּךְ מְצַמְרֵר... / הַזִּכְרוֹן מְסֻרֵב לְהַפְּרֵד... הַרְגָעִים הַיְפִים
 שְׁלֹא יִשׁוּבוּ... הַחִלּוּמוֹת שֶׁהַרְגָה הַעוֹפְרָת... / חִיִּים שְׁלֵמִים שְׁעֲצָרוּ מְלֻכָּת, אָבֵל
 בְּלֵב הֵם רְצִים כְּמוֹ בְּסֻרְט... / וּבִלְבֵב הֵם נִרְאִים כָּל כֵּךְ אַחֲרָת...

נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה. כְּאֵלוֹ שׁוּם דְּבָר לֹא קָרָה
 נשֵׂאָרָה תְּמוּנָה אַחַת.
 בְּמִסְגֵּרַת שְׁחֵרָה.

איזי מן

יום הזיכרון תשס"ב, 2002

הודעה נמסרה למשפחות

זאת הנקישה בדלת הכניסה... זה זמזום האינטרקום... זה הפעמון במנגינתו...
ולכאורה, כמו תמיד. הרי בכל יום מישוהו מגיע אל הסף - כל אחד לענייניו, ובשעתו
וזה בשכונה ד... זה בבית קטן, בצל ארנים... זה בשכון, קומה שלישית...
ופתאום הצלצול חד ודוקר, ומקפיץ... והלמות הלב היא רעם -
ורגע אחר-כך חרישית
וזה בדירה בקבוץ... במעלה הגבעה, בקצה המושב... ובבית הגבוה, ליד הכפר
וזה אותו הצליל, אבל באחת עשרה בלילה הוא אחר - מרעיד... קר... מנכר...
והצלצול שוב נשמע, ועכשו מהדהד בכל הבית, והנקישה מתחננת אל הדלת
ומה שמזמין בכל יום לבוא ולהכנס, ברגע הזה הוא - פתאום -
אוברטורה של גרון על בזלת
והמדים שנראים דרך העינית אומרים הכל. בלי לומר מלה... אפלו לא הברה...
וברור: על סף הבית מתדפקת לה, ברגע הזה, הבשורה המרה
ואין ספק - אם הם פה, אז - זו אינה טעות... בפרוש קרה דבר...
וגל של צמרמרת עובר כחשמל, והרעד יורד לכתפיים... לבית החזה...
לחדרי הלב... ולופת ונושך בצנאר...
והזעה הקרה... והחשך בעיניים... והרגלים שלא מצליחות לזוז...
והגוף מכה קר וחם...
כמו חדרה לתוכו חרב חדה... כמו הפה בכויה של עופרת...
כמו צלל, ברגע, אל תוך תהום...
ואחר-כך המלים שאיש אינו רוצה לשמע, לעולם. המלים האלה, החדות.
החותכות
ועכשו כבר אומרים ברדיו: הודעה נמסרה למשפחות

הודעה נמסרה למשפחות. למשפחה שהמתינה שיבוא...
שכבר חכתה לו עם מתנת השחרור...
למשפחה שרשית, שכבר שלמה מחיר נורא באותו יום כפור...
למשפחה שהאבא נפל בפעלת תגמול... והאחין, שקרוי על שמו, נהרג בגולן...
ובני הדודים שכלו גם הם: בן, מלח הארץ, בתעלה...
ובן שני, יפה תאר, במטען החבלה...
הודעה נמסרה למשפחת עולים, שעוד לא הפירה את הארץ ושביליה -
אבל עכשו אבדה את הבן הצעיר...
למשפחה שסבא נספה עם כל אחיו בשואה, אבל כל כך קוּתה שבארץ ישראל
השמש תאיר...
למשפחה של חקלאי... או פועלת במפעל היצור... ופקיד בכיר, או מורה לטבע
ונגן כנור...
כלם ראו מסביב את המלאך הלבן, והתפללו: "לא, לא עוד... לא כאן... אלהים,
אל תקח לנו את האור"
כלם כל-כך דאגו, אבל קוו שבסוף השבוע... ואחרי המלחמה...
ובכלל - שהילד יחזר

(הודעה נמסרה למשפחות - המשך)

ושאבא, שיצא כל שנה למלואים... שכבר ראה את פדורי המות מול עיניו...
 שהביא חברים מן הקרב...
 ישוב - ולא ילכו עוד בשביל ההוא, מאחורי הברושים...
 ולא ילכו - כלם - במסע אחריו
 הודעה נמסרה למשפחות. ובדרך כלל, בלי מלים...
 בדרך כלל, הלב כבר חשש מן הנורא...
 ומה נותר לומר - ומה נשאר - רק ההודעה הנוקבת. הקצרה
 כך בדיוק, כאשר מודיע הנפגעים עובר על פני השביל... פותח את השער...
 מצלצל בפעמון, או נוקש בדלת...
 ואחר כך, הבשורה - בעקבותיו - נכנסת אל הבית, ומכה ומדהדת.
 ומרעידה. ומטלטלת
 הרי לא צריך לומר לאמא שום דבר, כאשר הוא עומד מולה
 וברור הכל. ברור. הן נפל... הוא לעולם לא יחזר... המשפחה, עכשו, שכולה...
 ולא עוד חיוך... לא עוד החבוק... הכביסה... החברים... הגיטרה והכדורגל...
 ומחר ילכו בין הטורים והשורות, ובכחל לבן - ובשחר - יעטף אותו הדגל
 לא עוד שמחה. לא מחר. לא עתיד. רק שברים ורסיסים פוצעים של חלום...
 ובמקום "הי, מתוק... ן"האכל מוכן... "יאמרו עליו "יתגדל ויתקדש..."
 ן"גווח על משכבו בשלום"
 ומשקפי השמש יסתירו את העינים הבוכות
 והבכי החנוק ישמע עם אושת הרוח... ותרוה האדמה את הדמעות המלוחות...
 - - כך, אחרי שהודעה נמסרה למשפחות

איזי מן

יום הזיכרון תשס"ט, 2009

יַעֲמָדוּ לְגוֹרְלָם

אֲנַחְנוּ מְבִיטִים בָּהֶם - הַיּוֹם, כְּמוֹ תַמִּיד - בְּתַמוּנָה הַקְּפוּאָה בְּתוֹךְ מִסְגֶּרֶת שְׁחֵרָה
וּמְנַסִּים - לְרַגֵּעַ אַחַד, רַק לְרַגֵּעַ - לֹא מֵרַגֵּעַ לָהֶם: הִנֵּה אֲנַחְנוּ כְּאֵן אֶתְכֶם, כְּאֵלוֹ...
כְּאֵלוֹ דְּבַר לֹא קָרָה
אֲנַחְנוּ מְבִיטִים בָּהֶם - אֶל הַבֵּן שֶׁתַּמִּיד בֵּן תִּשְׁעֵי עֶשְׂרֵה...
אֶל הָאָבָא שֶׁיֵּצֵא, וְלֹא שֶׁב מֵהַמְּלוֹאִים...
וְהַמְּלִים נִאֲמָרוּת, כְּלִי כֵן בְּרוּרוֹת - אֲבָל אֶת מְלֻמּוֹל הַשְּׁפָתִים אֵין רוֹאִים
וּמְדַבְּרִים וּמְסַפְּרִים: מָה הָיָה אַחֲרֵי הַבְּשׂוּרָה הַמְּרָה... וְאֵיךְ נֶאֱסַפּוּ כְּאֵן כָּלָם...
וּמִי מִמְּשִׁיךְ לְהַגִּיעַ וּלְחַבֵּק וּלְזַכֵּר...
וְאֵיךְ, אֲנַחְנוּ מִמְּשִׁיכִים בְּלַעֲדֵיהֶם - אֲבָל אֲבָד לָנוּ, אֲתֶם, הַנִּיצוּץ שֶׁל הָאוֹר
כֵּן מְדַבְּרִים אֲתֶם - כֵּן אַחַד עִם יְקִירָיו, וְכֵלָנוּ עִם כָּלָם - שְׂאֵהֲבָנוּ אֶהְבֵּת נִפְשׁ...
שְׂאֵבְדָנוּ לְעַד...
שְׂכַל־כֵּן כֵּן בְּקִשְׁנוּ לְהַחְזִיר...
שְׂחֻשְׁבָנוּ: זֶה חֵלוֹם בְּלֵהוֹת וְסִיּוֹט שְׂעוּבָר, וְיִבּוּא הַבְּקָר -
וְאֵת פְּנֵיהֶם, לְצַדְנוּ, שׁוֹב יְאִיר
כֵּן, אֲנַחְנוּ מְדַבְּרִים אֲלֵיהֶם מֵתוֹךְ אוֹתָהּ דְּמִמַּת אֶלְחוּט כּוֹאֲבָת -
וּמְשַׁתְּקָפִים בְּפִנְיָהֶם דֶּרֶךְ הַזְּגוּגִית הַמְּפָרֶדֶת בֵּינֵינוּ לְעוֹלָם
וְאֲנַחְנוּ מִמְּשִׁיכִים בְּמִלְחָמַת הַקִּיּוּם, וְהֵם - הַתְּפִלָּה הַחַזָּן, וְקוֹלוֹ הַכְּבֵד הַדָּהָד -
הֵם יַעֲמָדוּ לְגוֹרְלָם
הֵם "יַעֲמָדוּ לְגוֹרְלָם לְקֶץ הַיָּמִים..." -
וּבּוֹדָאֵי זְכוּתָם, שְׂמִסְרוּ נַפְשָׁם, תִּגַּן עֲלֵיהֶם - וְעֲלֵינוּ
בּוֹדָאֵי, לוֹ יִכְלָנוּ - הֵינּוּ הוֹלְכִים אֲתֶם,
הָרִי הֵם לֹא פֶעַם הִלְכוּ בְּדַרְכָּם - וּבְעַקְבוֹתֵינוּ
אֶךְ הַלּוֹאֵי - הַלּוֹאֵי - הֵיוּ יוֹדְעִים שֶׁהֵם לְעוֹלָם נִמְצָאִים בְּלִבָּנוּ,
וְנוֹתְרוּ חַיִּים בְּשִׁבְלֵנוּ
וְאֲנַחְנוּ מִמְּשִׁיכִים לְדַבֵּר אֲתֶם בְּכָל פֶּעַם שְׂאֲנַחְנוּ חוֹלְפִים לְיָדָם...
בְּעֵצֶם, בְּכָל מְקוֹם שְׂאֲנַחְנוּ נִמְצָאִים...
וּמֵתוֹךְ הָאֶהְבָה הַגְּדוּלָה אֲנַחְנוּ בְּטוּחִים: הֵם, שֶׁם לְמַעַלָּה, עוֹמְדִים בְּמִסְדֵּר הַנִּצָּח
- וְאֵת דְּבָרֵינוּ שׁוֹמְעִים
וְאֲנַחְנוּ שׁוֹב מְסַפְּרִים לָהֶם מֵה קָרָה מֵאֲזוּ הַנְּקִישָׁה הַחַיָּה עַל הַדְּלָת...
מֵאֲזוּ אוֹתוֹ טוֹר שֶׁל חֲבָרִים הֵלֵךְ אַחֲרֵיהֶם וּמִמֶּשׁ סָרַב לְעוֹב...
וְגַם כְּאִשׁוֹר חֲלָפוּ הַשָּׁנִים, עַקְבוֹתֵיהֶם לֹא נִטְשָׁטְשׁוּ בַּמְּדַרְגּוֹת לְבֵית,
בְּחֻצַּר הַנְּעוּרִים וּבְפִתּוּלֵי הַרְחוּב
וְאֵיךְ אָבָא לֹא עָמַד בְּצַעַר, וְסִבְתָּא - כְּמָה קִשָּׁה לָהּ...
וְאֵמָא - אֵיךְ עַל פְּנֵי הַרְפִּים חֲרָטָה הַעֲצָבוֹת אֶת מְסֻלּוּלֵי הַקְּמִטִּים...
וְאֵיךְ, אֵיךְ אֲנַחְנוּ מִמְּשִׁיכִים קְדִימָה, אֲבָל, תַּמִּיד, אֲנַחְנוּ חוֹזְרִים אֲלֵיהֶם -
וְאֶל הַשָּׁמַיִם, אוֹ הָאֲדָמָה, עוֹמְדִים וּמְבִיטִים
וְאֲנַחְנוּ כְּמוֹ פֶעַם מִמְּשִׁיכִים בְּאוֹתָן שִׁיחוֹת - בְּאֲמָצַע הַלֵּילָה... וּבֵין הַחֲלוּמוֹת...
וּבְתוֹךְ פְּקַק הַתְּנוּעָה...
וְזֶה מִתְּפַתַּח, כְּמוֹ תַמִּיד, וְגוֹלֵשׁ לְדַבְּרִים הַגְּדוּלִים וְהַקְּטָנִים -
וּמְסַתֵּימִים בְּעֵין לְחָה וּבְדַמְעָה
אֵין סִפְקָ: סִפְרָנוּ לָהֶם הַכֹּל - שְׂהֵאֲחוֹת נִשְׂאָה...
שְׂהֵחֻבֵשׁ שְׁנִסָּה לְהַצִּיל תַּמִּיד מְטֻלָּפָן בְּעָרֵב הַחַג...

(יעמדו לגורלם - המשך)

שהחדר נשאר כמו שהוא... ובכלל -
 שנסינו למלא את החיים, והמשפחה גדלה - אבל תמיד ישאר אצלנו חלל
 והתוכחנו אתם לא פעם... וכעסנו שלא שמרנו עליהם קצת יותר...
 ובודאי חשבנו: אלו לא, מה יכל היה להיות...
 אבל בכל פעם שאנחנו מרכינים ראש אל האבן הלבנה ומביטים בהם -
 הדמעות מטשטשות את האותיות
 כן, הלואי ויכלנו - אז ועכשו - לתת להם יד... הלואי ויכלנו להיות -
 פה, ושם - בשבילם
 הרי אנחנו כאן, חיים בצלם, והם - רחוקים אבל כלי כד קרובים -
 מול זהר הרקיע יעמדו לגורלם
 ואנחנו מתפללים לעלוי נשמתם -
 במלות התפלה של כלנו ובמלים הכי פרטיות שיש
 ומבקשים את כל שאפשר, ונוכל, בעבורם לבקש
 שיהיו בנו הכוחות להיות אתם, אחרי שעמדו למעננו - ונפלו, ונתנו עצמם אחד
 אחד...
 שנראה - למענם - את האור שהביאו לנו, בחייהם,
 גם כאשר הכאב שלנו מתעורר כמו שד, ודוקר בלהב קר וחד...
 שנמשיך לבוא לכאן, להביט בהם - יפי הנפש... שנזכר אותם -
 כמו שהם. כמו שאנחנו. כלי כד דומים
 והם - הם, יעמדו לגורלם לקץ הימים

איזי מן

יום הזיכרון תש"ע, 2010

ואיך נקונן?

ואיך נקונן? בקינת דוד את שאול ויונתן
"מנשרים קלו, מאריות גברו" כך נקונן,

אלו באמת קלו מנשרים
היו עפים גבה, מעל למלחמה
ולא נפגעים, היינו רואים אותם מלמטה
ואומרים: "הנה הנשרים, הנה בני, הנה אישי, הנה אחי".

ואלו באמת גברו כאריות
היו נשארים כאריות ולא מתים כבני אדם,
היינו מאכילים אותם מפך ידנו
ומלטפים את רעמתם הזקהבה,
היינו מביתים אותם בביתנו, באהבה:
בני, אישי, אחי, אישי, בני.

יהודה עמיחי

הזכויות שמורות ל"שוקן הוצאה ולאקו"ם

אמרה האשה

אמרה האשה: בני הקט
לעולם התקוה בלבי
לעולם בעדך האש בי תרעד
לעולם גר תמיד בקרבי

אמרה האשה: אני מחכה
ואתה תחזור שלם.
אינני יודעת מה שם לך
אך אתה הבן - ואני האם.

אמרה האשה: רע טוב
לעולם השלוח בלבי
מדי בקר ירח שמש צהב
בשמשות חלוני, אהובי.

אמרה האשה: אני מחכה
כי אני אהובת לבך
אינני יודעת מה שם לך
אך אתה שלי ואני שלך.

אמרה האשה: נערי
מר צחוקי עליכם ועצוב.
לעולם לא אשכח, חי אדני,
איך פניכם התחלפו לבלי שוב.

אמרה האשה: אני מחכה
ואתם תחזרו אלי
אינני יודעת מה שם לכם
אך אני האשה - ואתם חיי.

תרצה אתר

הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם

נְשִׁיבָה

לא צמאי מלחמה
אל הקרב הלכנו
אֶהְבְּנו תמיד את הבית,
השמש, שדה הנפתח בנשמה
ושבנו עתה אליכם
פשוטים כתמיד
ורוח אין בנו.
התוכלו, רעים,
לחזק את אמא
במקומנו?

יוסף שריג

נפל במלחמת יום הכפורים ברמת הגולן
הזכויות שמורים למחברים ולאקו"ם

לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם

לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַן לוֹ אֱלֹהִים
וְנָתַנוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ קוֹמָתוֹ וְאִפֵּן חַיּוּכּוֹ
וְנָתַן לוֹ הָאָרֶיג
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ הַהָרִים
וְנָתַנוּ לוֹ כְּתָלָיו
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ הַמְּזֹלוֹת
וְנָתַנוּ לוֹ שְׂכָנָיו
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ חֻטְאָיו
וְנָתַנָּהּ לוֹ כְּמִיתָתוֹ
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ שׁוֹנְאָיו
וְנָתַנָּהּ לוֹ אֲהַבָּתוֹ
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ חֲגָיו
וְנָתַנָּהּ לוֹ מְלַאכְתּוֹ
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּנּוּ לוֹ תְּקוּפּוֹת הַשָּׁנָה
וְנָתַן לוֹ עוֹרוֹנוֹ
לְכֹל אִישׁ יֵשׁ שֵׁם
שֶׁנֶּתַּן לוֹ הַיָּם
וְנָתַן לוֹ
מוֹתוֹ.

זלדה

הזכויות שמורות
למחברים ולאקו"ם
לחן: חנן יובל

הָרְעוֹת

על הנגב יורד ליל הסתו
ומצית כוכבים חרשי-חרש.
עת הרוח עובר על הסף
עננים מהלכים על הדרך.

כבר שנה. לא הרגשנו כמעט
איך עברו הזמנים בשדותינו.
כבר שנה ונותרנו מעט-
מה רבים שאינם כבר בינינו.

אך נזכר את כלם
את יפי הבלורית והתאר,
כי רעות שקזאת, לעולם
לא תתן את לבנו לשכח.
אהבה מקדשת בדם
את תשובי בינינו לפרח.

הרעות, נשאנוך בלי מלים
אפורה, עקשנית ושותקת.
מלילות האימה הגדולים
את נותרת בהירה ודולקת.

הרעות, כנעריך כלם,
שוב בשמך נחיד ונלכה,
כי רעים שנפלו על חרבם
את חייך הותרו לזכר.

אך נזכר את כלם
את יפי הבלורית והתאר,
כי רעות שקזאת, לעולם
לא תתן את לבנו לשכח.
אהבה מקדשת בדם
את תשובי בינינו לפרח.

חיים גורי
הזכויות שמורות
למחברים ולאקו"ם
לחן: סשה ארגוב

בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו גִּיּוֹרָא

בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו גִּיּוֹרָא
הַרוּחַ הַמְטַרְפֶּת בְּגִנִּי
עוֹרְפֶת אֶת מֵיטֵב הַשּׁוֹשְׁנִים
בְּכָל שָׁנָה
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו גִּיּוֹרָא
אֲשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים
מֵאֵין יְבוּא עֲזָרִי
בְּכָל שָׁנָה
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו

אֶתָּה אֵינְךָ לְבַד גִּיּוֹרָא
כִּי בַמָּקוֹם שָׁבוּ אֶתָּה שׁוֹכֵן
שׁוֹכְנִים הַחֶסֶד וְהַחֵן
וְשֵׁם יַחֲעִם עוֹד שֶׁר לֹו וּמְרִיעַ
טוֹבָיָה מְגַדֵּל עֲדִין אִירִיסִים שְׁחוּרִים וּנְדִירִים
וְשֵׁם אֶתָּה
וְשֵׁם הַמֶּזֶן הַצְּעִירִים
אֲשֶׁר אָמַרְתִּי כִּי מֵהֶם יְבוּא עֲזָרִי
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו

בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו גִּיּוֹרָא
אֲנִי שׁוֹאֶלֶת אֶת נַפְשִׁי
מֵתִי אֶתְכֶם לְשֹׁכֵן אָבוּא
וְנַח לְבִי מִמְּכַאוּבו
אֲבַל בְּכָל שָׁנָה גִּיּוֹרָא
הַרוּחַ הַמְטַרְפֶּת בְּגִנִּי
עוֹרְפֶת אֶת מֵיטֵב הַשּׁוֹשְׁנִים
בְּכָל שָׁנָה
בְּכָל שָׁנָה בַּסֶּתֶו...

נְעָמִי שֹׁמֵר
הַזְכוּיּוֹת שִׁמּוֹרוֹת
לְמַחְבְּרִים וּלְאֶקוּ"ם
לְחֹן: נְעָמִי שֹׁמֵר

מָה אֲבָרֵךְ לּוֹ, בְּמַה יִבְרָךְ זֶה הַיֶּלֶד? - שְׁאֵל הַמְּלָאָךְ.

וּבְרָךְ לּוֹ חַיִּיךָ שְׁכֵמוֹהוּ כְּאוֹר
וּבְרָךְ לּוֹ עֵינַיִם גְּדוֹלוֹת וְרוֹאוֹת
לְתַפֵּס בֶּן כָּל פֶּרֶחַ וְחַי וְצִפּוֹר
וְלֵב לְהַרְגִישׁ בּוֹ אֶת כָּל הַמְּרָאוֹת.

וּבְרָךְ לּוֹ רַגְלַיִם לְרַקֵּד עַד אֵין סוּף
וּנְפֶשׁ לְזִכֹּר בְּהָ אֶת כָּל הַלְחָנִים
וְיַד הָאוֹסֶפֶת צְדָפִים עָלֵי חוֹף
וְאֶזֶן קְשׁוּבָה לְגְדוֹלִים וּקְטָנִים.

וּבְרָךְ כִּי יִדְּיוֹ הַלְמוּדוֹת בְּפִרְחֵים
יִצְלַחוּ גַם לְלַמֵּד אֶת עֲצַמַת הַפְּלִיָּה,
וְרַגְלָיו הַרוֹקְדוֹת - אֶת מִסַּע הַדְּרָכִים
וּשְׁפָתָיו הַשְּׂרוֹת - אֶת מַקְצַב הַפְּקָדָה.

נִתְּנִי לּוֹ כָּל שְׁאֵפְשֵׁר לִי לְתַתּ:
שִׁיר וְחַיִּיךָ וְרַגְלַיִם לְרַקֵּד
וְיַד מְעַדְנַת וְלֵב מְרִטֵט -
וּמָה אֲבָרֵךְ לָךְ עוֹד?
מָה אֲבָרֵךְ לּוֹ, בְּמַה יִבְרָךְ
זֶה הַיֶּלֶד, הָעֵלֶם הָרֵךְ.
הַנֶּעֱרַר הַנֶּהָה עֵכָשׁ הוּא מְלָאָךְ
לֹא עוֹד יִבְרָכֶוּהוּ, לֹא עוֹד יִבְרָךְ
אֱלֹהִים, אֱלֹהִים, אֱלֹהִים,
לּוֹ אַךְ בְּרַכְתָּ לּוֹ חַיִּים!

רחל שפירא

הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
לחן: יאיר רוזנבלום

שירים עד כאן

שירים עד כאן.
נתנה לנו ארפה
עד שהזמן שלנו יעצר.
היו גשמים ואור
מה עוד אפשר לרצות,
יפים ממני וממך
האדמה לקחה.

שירים עד כאן.
על קשר השתיקה
הגיעה שעתנו לותר.
פרגים שלנו לא היו אדמים יותר
חטאינו לא כשגלג הלבינו
שכאלה תמיד היינו;
צפרים שלא ידעו מנוחה
ספורים של זמן קשוח וחכם.

שירים עד כאן.
דקה אחר דקה
קצרות ואוהבות וכוֹאבות,
אבל האחרונה
סופית וארפה;
שעון השמש והחול
הגיע עד הקו.

נתן יונתן
הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
לחן: נחום היימן

פְּרֵי גֵּנֶף

לֵיל כּוֹכְבִים הִסְהַר עָלֶיהָ
אֶת שֵׁם יוֹשֶׁבֶת בּוֹהָה בְּאַפְלָה
שָׁעָה חוֹלְפֶת יוֹם וְשָׁנָה
וְאֶת עֲדִין לֹא מִחִפָּה
שָׁעָה חוֹלְפֶת יוֹם וְשָׁנָה
עוֹדֵךְ אוֹבְדֶת שְׁבוּיָה בְּאַמוּנָה.

אֶת פְּרֵי גֵּנֶף אֶת תְּבַקְשֵׁי
מִי לָךְ יֹאמַר וּמִי לָךְ יֵשִׁיב
מִר כְּאֲבֹךְ רוֹדְפִים הַיָּמִים
נוֹתֶרֶת לְבַדֶּךְ רוֹצֵה לְהֶאֱמִין
שֶׁהִנֵּה קִרְבָּה אוֹתָהּ הַשָּׁעָה
שְׁבֵה הַבְּטִיחַ לְשׁוּב בַּחֲזָרָה.

בְּדוּמִיָּה עוֹטְפֶת הַתּוֹגָה
וּבְלִבֶּךְ נוֹתֶרֶה הַמְּשֹׁאֵלָה
שָׁעָה חוֹלְפֶת יוֹם וְשָׁנָה
וְאֶת עֲדִין לֹא מִמְתִּינָה
שָׁעָה חוֹלְפֶת יוֹם וְשָׁנָה
עוֹדֵךְ זוֹכֶרֶת וְלֹא מֵאֲמִינָה.

אֶת פְּרֵי גֵּנֶף אֶת תְּבַקְשֵׁי
מִי לָךְ יֹאמַר וּמִי לָךְ יֵשִׁיב
מִר כְּאֲבֹךְ רוֹדְפִים הַיָּמִים
נוֹתֶרֶת לְבַדֶּךְ רוֹצֵה לְהֶאֱמִין
שֶׁהִנֵּה קִרְבָּה אוֹתָהּ הַשָּׁעָה
שְׁבֵה הַבְּטִיחַ לְשׁוּב בַּחֲזָרָה.

יוני רועה

הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
לחן: יוני רועה

הַקִּיץ הָאֲחֵרוֹן

זה הקיץ האחרון שלי אתכם
עם הגשם הראשון אני אעלם.
דמעותי יזרמו במורד הרחובות
כמו עלה נושר ותקוות רחוקות.
אני איש של חרף בין אלפי אנשי ים
אך בחרף הזה כבר לא אהיה קים
לאט לאט השקבות נמסות
בין רוצים לא רוצים ותפלות אחרונות.

אז תזכרו שהבטחתם לא לבכות-
כי השמים גדולים והדמעות קטנות,
תעצמו את העיניים כל גשם ראשון
ותחשבו עלי...

אני רוצה לטפס על ההרים כי הם שם
ולבקר במדינות מעבר לים.
לדעת אם יש צורות חיים אחרות
ואם המתים ממשיכים לחיות.
כי זה הקיץ האחרון שלי אתכם
עם הגשם הראשון אני אעלם,
לאט לאט השקבות נמסות
בין רוצים לא רוצים ותפלות אחרונות.

אז תזכרו שהבטחתם לא לבכות-
כי השמים גדולים והדמעות קטנות,
תעצמו את העיניים כל גשם ראשון
ותחשבו עלי...

מקס גת-מור
הזכויות שמורות
למחברים ולאקו"ם
לחן: מקס גת-מור

אָחִי הַצֵּעִיר יְהוּדָה

אָחִי הַצֵּעִיר יְהוּדָה,

הָאֵם אַתָּה שׁוֹמֵעַ?

הָאֵם אַתָּה יוֹדֵעַ?

הַשְּׁמֶשׁ עוֹד עוֹלָה כָּל בֶּקָר וְאוֹרָה לְבֶן,

וְלַעֵת עָרֵב רוּחַ מְפֹנֶרֶת אֶת עָלֵי הַגֶּן.

הַגֶּשֶׁם הָרָאשׁוֹן יֵרֵד לְפָנַי יוֹמִים

בְּעָרֵב יוֹם שְׁלִישִׁי,

וְשׁוֹב אֶפְשָׁר לְרְאוֹת שָׁמַיִם

בְּשְׁלוּלִית עַל הַכְּבִישׁ הָרָאשִׁי.

אָחִי הַצֵּעִיר יְהוּדָה,

הָאֵם אַתָּה שׁוֹמֵעַ?

הָאֵם אַתָּה יוֹדֵעַ?

בְּגֵן הַיְלָדִים שְׁלֶךְ לוֹמְדִים כְּבָר שִׁיר חֲדָשׁ,

וּבִתְכוּן, הַתְּלִמִּידִים שׁוֹב מִתְעַמְלִים עַל הַמְּגִרָשׁ.

רוּחוֹת עָרְבִית מִיְלָלוֹת עַל הַמְּרַפֶּסֶת

אֶת כָּל שִׁירֵי הַסֵּתוֹ.

וְאִמָּא מְצַפֶּה בַּסֵּתֵר

שְׁאוּלֵי עוֹד יִגִּיעַ מַכְתָּב.

אָחִי הַצֵּעִיר יְהוּדָה,

הָאֵם אַתָּה שׁוֹמֵעַ?

הָאֵם אַתָּה יוֹדֵעַ?

כָּל חֲבָרִיךְ הַטּוֹבִים נוֹשְׂאִים דְמוּתְךָ עִמָּם,

בְּכָל הַטְּנָקִים עַל קוֹי הַגְּבוּל אַתָּה נִמְצָא אִתָּם.

אָחִי, הַטּוֹב, אֲנִי זוֹכֵר אֶת שְׁתֵּי עֵינֶיךָ,

וְהֵן פּוֹתְרוֹת חֵידָה.

וּבְנֵי הַרְךָ יָפֶה כְּמוֹךָ,

בְּשֶׁמֶךְ לֹו אֶקְרָא, יְהוּדָה.

אהוד מנור

לחן: יוחנן זוראי

הזכויות שמורות

למחברים

ולאקו"ם

אַנְחָנוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר

אַנְחָנוּ שְׁנִינוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר:
אוֹתָהּ קוֹמָה - אוֹתָהּ בְּלוּרִית שֶׁעַד
אוֹתוֹ חֲתוּךְ דְּבוּר - מִה יֵשׁ לוֹמֵר
הֵן אַנְחָנוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר.

אַנְחָנוּ שְׁנִינוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר
שְׂדֵה יָרֵק חֲצִינוּ עַד צְוֹאֵר
בְּעֶרְב שִׁבְנוּ יַחַד לְכַפֵּר
כִּי אַנְחָנוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר.

וּבְלִילוֹת שְׁשִׁי
כְּשֶׁרוּחַ חֲרִישִׁי
בְּצִמְרוֹת שְׁחֹרוֹת עוֹבֵר
אֲזֵ אֲנִי אוֹתְךָ זוֹכֵר.

תָּמִיד בְּפִרְדָּסִים וּבְשִׂדְרוֹת
אֶהְבְּנוּ אֶת אוֹתְךָ הַנְּעֹרוֹת
אֲבָל בְּסוֹף אֲמַרְנוּ - אֵין דְּבָר
זֶה הַכֵּל נִשְׁאֵר בְּתוֹךְ הַכֶּפֶר.

בְּרַחְנוּ אֶל אוֹתָם הַמְּקוֹמוֹת
הַלְכְנוּ אֶל אוֹתְךָ הַמְּלַחְמוֹת
זָחַלְנוּ עַל קוֹצִים וְעַל דְּרָדָר
אֲבָל שִׁבְנוּ יַחַד אֶל הַכֶּפֶר

וּבְלִילוֹת שְׁשִׁי
כְּשֶׁרוּחַ חֲרִישִׁי
בְּצִמְרוֹת שְׁחֹרוֹת עוֹבֵר
אֲזֵ אֲנִי אוֹתְךָ זוֹכֵר.
אֲנִי זוֹכֵר בְּקֶרֶב שְׁלֵא נִגְמַר
פְּתָאוּם רְאִיתִי אֵיךְ אֶתָּה נִשְׁבֵּר
וּכְשֶׁעָלָה הַשַּׁחַר מִן הַהָר
אֲזֵ אוֹתְךָ הִבַּאתִי אֶל הַכֶּפֶר.

אֶתָּה רוֹאֶה - אַנְחָנוּ כְּאֵן בְּכֶפֶר
כְּמַעַט הַכֵּל נִשְׁאֵר אוֹתוֹ דְּבָר
בְּתוֹךְ שְׂדֵה יָרֵק אֲנִי עוֹבֵר
וְאוֹתָהּ מַעֲבֵר לְגֹדֵר.

וּבְלִילוֹת שְׁשִׁי
כְּשֶׁרוּחַ חֲרִישִׁי
בְּצִמְרוֹת שְׁחֹרוֹת עוֹבֵר
אֲזֵ אֲנִי אוֹתְךָ זוֹכֵר.

כִּי אַנְחָנוּ שְׁנִינוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר
אַנְחָנוּ שְׁנִינוּ מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר
אַנְחָנוּ
שְׁנִינוּ
מֵאוֹתוֹ הַכֶּפֶר.

נעמי שמר
הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
לחן: נעמי שמר

לבכות לך

אני הולך לבכות לך
תהיה חזק למעלה.
געגועי
כמו דלתות שנפתחות בלי לה

לנצח אחי,
אזכר אותך תמיד,
ונפגש בסוף, אתה יודע.
ויש לי חברים,
אבל גם הם כבים
אל מול אורך המשגע.

כשעצובים הולכים לים,
לכן הים מלוח.
וזה עצוב
שלהחזיר ציור אפשר,
לא געגוע.

לנצח אחי,
אזכר אותך תמיד,
ונפגש בסוף, אתה יודע.
ויש לי חברים,
אבל גם הם כבים
אל מול אורך המשגע.

וכמו הגלים אנחנו מתנפצים
אל המזח אל החיים.

אביב גפן
הזכויות שמורות למחברים ולאקו"ם
לחן: אביב גפן

יש פרחים

הראית איזה יפי
שרעד ברוח סתו
שדה זהב דעך באפל
והדליק נרות חצב

הראית איזה אדם
שצעק למרחקים
שדה דמים היה שם קדם
ועכשו הוא שדה פרגים.

אל תקטף, נערי, אל תקטף
יש פרחים שבני חלוף
יש פרחים שעד אינסוף
נשארים במנגינה

הראית מה השחיר שם
שדה קוצים הוא נערי
שהיה עזוב בקיץ
ועכשו הוא שדה חריש

הראית מה הלכן
נערי, זה שדה בוכים
דמעותיו הפכו לאבן
אבניו בכו פרחים

אל תקטף נערי,
יש פרחים שבני חלוף
יש פרחים שעד אינסוף
נשארים.

נתן יונתן
הזכויות שמורות
למחברים ולאקו"ם
לחן: מוני אמריליו

